

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Бондаренко О.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.111'255.4:811.161.2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР, АКРОНІМІВ І СКОРОЧЕНЬ

Статтю присвячено аналізу способів перекладу скорочених лексичних одиниць: аббревіатур, акронімів, скорочень. Проаналізовано розбіжності в значенні термінів, зазначених вище. Визначено, що скорочення є одним з найскладніших елементів для розуміння та перекладу, а особливо в спеціальних текстах. Показано, що багато аббревіатур в українській мові було запозичено з інших мов і, зокрема, з англійської. Уточнено, що найбільшу складність для перекладача представляють аббревіатури латинського походження. Акцентовано увагу на головній умові подолання труднощів перекладу скорочених лексичних одиниць, а саме на детальному аналізі явища, що описано, і передачі його термінами, що вже є усталеними в науці. У процесі дослідження було визначено наступні основні способи перекладу комп'ютерних аббревіатур, акронімів та скорочень: транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад. Доведено, що найбільш розповсюдженим засобом перекладу скорочених лексичних одиниць, які ще не ввійшли у вжиток у певній галузі науки чи техніки мовою перекладу і потребують свого тлумачення, є експлікація.

***Ключові слова:** способи перекладу, скорочені лексичні одиниці, аббревіатура, акронім, скорочення.*

Бондаренко Е.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры германской и славянской филологии Донбасского государственного педагогического университета

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА АББРЕВИАТУР, АКРОНИМОВ И СОКРАЩЕНИЙ

Исследование посвящено анализу способов перевода сокращенных лексических единиц: аббревиатур, акронимов, сокращений. Проанализированы различия в значении терминов, указанных выше. Определено, что сокращение является одним из самых сложных элементов для понимания и перевода, а особенно в специальных текстах. На примерах показано, что многие аббревиатуры в украинском языке являются заимствованиями из других языков, в частности, с английского. Автор уточняет, что наибольшую трудность для переводчика представляют аббревиатуры латинского происхождения. Акцентируется внимание на главном условии преодоления трудностей перевода сокращенных лексических единиц, а именно: на детальном анализе описанного явления и передачи его устоявшимся в науке терминами. В процессе исследования определены следующие основные способы перевода компьютерных аббревиатур,

акронимов и сокращений: транслитерация, транскрипция, калькирование, экспликация и эквивалентный перевод. Доказано, что наиболее распространенным средством перевода сокращенных лексических единиц, которые еще не вошли в употребление в определенной области науки или техники на языке перевода и требуют толкования, является экспликация.

Ключевые слова: способы перевода, сокращенные лексические единицы, аббревиатура, акроним, сокращение.

Bondarenko O.

– *Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor of the Chair of Germanic and Slavic philology of Donbass State Teachers' Training University*

THE PECULIARITIES OF THE TRANSLATION OF ABBREVIATIONS, ACRONYMS AND SHORTENINGS

The study is devoted to the ways of translation of abbreviated lexical units: abbreviations, acronyms, shortenings. The differences in the meaning of the terms mentioned above have been analyzed. It has been determined that the shortening is one of the most difficult elements for understanding and translation, especially in special texts. It is shown that many abbreviations in the Ukrainian language were borrowed from other languages, particularly from English. The author specifies that the greatest difficulty for the translator is abbreviations of Latin origin. Attention is focused on the main condition to overcome the difficulties of translation of abbreviated lexical units, namely on the detailed analysis of the described phenomenon, and rendering it by means of with the established terms. During the research the following main ways of translation of computer abbreviations, acronyms and shortenings have been identified: transliteration, transcription, tracing, explication and equivalent translation. It has been proved that explication is the most common way of translation of abbreviated lexical units that have not got into use in a particular field of science or engineering in the target language.

Key words: *ways of translation, abbreviated lexical units, abbreviation, acronym, shortening.*

Постановка проблеми. З початком інтенсивного розвитку засобів масової інформації й одночасно з тенденцією до її стислості скорочені лексичні одиниці стали зручним засобом пропаганди і реклами, вони полегшують запам'ятовування довгих назв і одночасно функціонування чужих назв без потреби їх розгортання та пояснення.

Не зважаючи на досить чисельні дослідження, присвячені проблемам аббревіації в сучасних мовах, скорочені лексичні одиниці залишаються в багатьох аспектах загадкою в лінгвістичному плані, оскільки під ними слід розглядати такі фундаментальні проблеми, як проблема структури слова та його значення, проблема морфеми тощо. Цією складністю пояснюється суперечливість думок, а часом і суперечливий підхід до перекладу скорочених лексичних одиниць, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Проблема вивчення скорочених

лексичних одиниць як специфічного мовного явища в сучасних мовах привертає увагу багатьох дослідників. До числа найбільш ґрунтовних праць з цього питання можна віднести роботи Д. І. Алексєєва, Є. П. Волошина, В. Г. Павлова, Т. Пайлза, М. М. Сєгаля, Л. А. Шеляховського, Р. Уельза, О. Есперсена тощо. Проте проблема перекладу скорочених лексичних одиниць залишається ще не достатньо вивченою, а саме, її частина щодо продуктивних прийомів перекладу абревіатур, акронімів і скорочень, що належать до комп'ютерної галузі.

Формулювання мети статті та постановка завдань. Мета пропонованої статті – дати загальну характеристику скороченим лексичним одиницям і визначити основні способи та особливості їхнього перекладу.

Ця мета конкретизується в наступних завданнях: проаналізувати розбіжності у значенні термінів *абревіатура*, *акронім*, *скорочення*; визначити основні способи та особливості перекладу абревіатур, акронімів та скорочень комп'ютерної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Скорочення (*shortening*) – це надзвичайно продуктивний тип словотворення, у якому похідне слово віднімається від одного, інколи декількох довгих слів: *hi-fi* – *high fidelity*; *sci-fi* – *science fiction*. Таке слово асоціюється з формою повного слова і процес словотворення є зрозумілим, таким чином, значення слова зберігається.

Щодо форми скороченої частини розрізняють три типи скорочень: кінцеве (апокопу), серединне (синкопу) і початкове (аферезу). Серед наведених типів переважає апокопа, особливо в англійській мові, де наголос падає на останній склад: *incl.* – *including* – *включно*; *ex.* – *excerpt* – *за винятком*; *admin.* – *administration* – *адміністрація, управління*; *app.* – *appendix* – *додаток*; *Nov.* – *November* – *листопад*; *Dir.* – *Director* – *директор*; *Corp.* – *Corporation* – *корпорація*; *cont.* – *contents* – *зміст*; *anal.* – *analysis* – *аналіз*; *fend* – *defend* – *захищати*; *story* – *history* – *історія*; *acct.* – *account* – *рахунок*; *amt.* – *amount* – *сума, кількість, величина*; *Dept.* – *department* – *департамент, відділ*; *mkt.* – *market* – *ринок*; *Ltd.* – *limited* – *з обмеженою відповідальністю*; *gds.* – *goods* – *товари, вантаж*; *regd.* – *registered* – *зареєстрований* [16, с. 69].

Абревіатура (*abbreviation*) – складноскорочене слово, утворене з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Вживаються в усній та писемній мові [7, с. 76].

Акронім (*acronym*) – скорочення, фонетична структура якого співпадає з фонетичною структурою загальноновживаних слів. Для утворення акронімів використовують частини слів, що входять до складу початкових термінологічних слів або корелят [4, с. 55].

Наприклад: *LISP* – *list processing* – лісп – мова обробки списків.

Акронім, так само як і аббревіатура, складається з початкових букв двох або більше слів, які несуть семантичну інформацію [9, с. 25]. Слід розрізняти акронім від ініціальної аббревіатури в межах мовної системи.

Так, К. Гарленд наполягає, що якщо брати до уваги вимову, то слово, яке складається з двох літер, вимовляється за написанням, тоді як слово з трьох і більше літер може звучати за алфавітом або орфоепічно [10, с. 108–116]. Наприклад: *PEP* – “*personal equity plan*”, може вимовлятися як [pep], або [pi:i:pi:]. Під акронімом, за Д. Крісталом, слід розуміти слово, яке створено від початкових букв інших слів, що вимовляється інколи за алфавітом: *BBC*, *EEC* але, головним чином, за правилами орфоєпії: *NATO*, *UNESCO*, і в написанні є одним словом [8, с. 342].

Ініціальні аббревіатури пишуться як послідовний ряд з крапками в кінці кожної букви, наприклад, ініціальна аббревіатура *V.I.P.* [vi:ai:pi] і акронім *VIP* [vip]. Отже, акронім сприймається як цілком самостійне слово з певними граматичними характеристиками, закріплюється в мові і стає узуальним.

Акронім – це продукт скорочення, то необхідно враховувати специфіку даного способу словотворення, яка визначається тим, що компоненти в аббревіатурі існують в особливому зображенні, у якому частини вихідної та мотивованої конструкції виступають у невпізаному вигляді. У той же час, ця група слів знаходиться на пересіченні процесів аббревіації і словоскладання, оскільки результативна одиниця являє собою сполучення двох операцій: редукації і складання.

Загальновідомо, що скорочення є одним з найскладніших елементів для розуміння та перекладу, а особливо в спеціальних текстах.

Найбільшу складність для перекладача представляють аббревіатури латинського походження, наприклад: *am* – *ante meridiem* – до півдня; *pm* – *post meridiem* – після півдня; *eg* – *exempli gratia* – наприклад. Особливої актуальності ця проблема набуває для мов Європи, зокрема, для англійської мови, алфавіт якої, на відміну від інших мов, співпадає з латинським, що призводить до неадекватного розшифрування скороченого терміна. Аббревіатури латинського походження поширені як у письмовій офіційній, так і в неофіційній діловій розмовній мові різних спеціалістів. Вони стоять осторонь ще й тому, що розшифрування, тобто латинські прототиби, більшості аббревіатур повністю забуті, тому їх справедливо можна вважати «умовними позначеннями» деяких англійських термінів. Лінгвісти відносять аббревіатури латинського походження до класу

лексичних абревіатур, оскільки вони не дуже відрізняються від останніх [5, с. 54].

Багато абревіатур в українській мові було запозичено з інших мов і, зокрема, з англійської. Поки що не вирішено, яким чином запозичати такі абревіатури: транслітерацією чи в оригінальному написанні (латинським алфавітом), наприклад, комп'ютерний термін *Unicode* (*universal code* – універсальне кодування) уживають як *Юнікод*, *Унікод* і навіть *Unicode*. Як приклад прямого запозичення абревіатур у їх оригінальному латинському написанні можна навести українську локалізацію операційної системи *Майкрософт Віндовз*, де вже марку продукту (англ. *XP*) передають як *XP*, або вже загальноприйнятю абревіатуру *PR* (*public relations* – зв'язки з громадськістю). Останню абревіатуру ще й транскрибують як *піар*, але в українській транскрипції вона не має усталеного написання.

Однією з головних особливостей технічно-наукових текстів є широке використання абревіатур та скорочень термінологічного характеру. Основна складність перекладу термінологічних одиниць полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Обов'язкова умова повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту – повне розуміння його перекладачем. Дослівний переклад термінів, без проникнення в їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у процесі перекладу.

Основна умова подолання труднощів перекладу полягає в детальному аналізі явища, що описано, і передачі його термінами, що вже є усталеними в науці. Актуальні наукові проблеми, найновіші технічні винаходи і відкриття висвітлюються у друкованих виданнях і перш за все – у періодичних виданнях, до яких і повинен звертатися перекладач. Велику допомогу також може надати консультація фахівця необхідної галузі.

Розглянемо, а також проаналізуємо переклад абревіатур, акронімів та скорочень комп'ютерної галузі.

У процесі дослідження було визначено наступні основні способи перекладу комп'ютерних абревіатур, акронімів та скорочень: транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад [2, с. 55].

Транслітерація і транскрипція: *DOS* (*Disk Operating System*) – ДОС (дискова операційна система), *FreeBSD* – ФріБСД (операційна система); *IP Adress* (*Internet Protocol Adress*) – ай-пі адреса (адреса комп'ютера в мережі). Якщо транслітерація та транскрипція використовується загалом під час перекладу окремих слів-термінів, то переклад термінологічних словосполучень здійснюється більше

засобами калькування та експлікації.

Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідностями в мові перекладу [6, с. 173]. Калькування використовувалось у процесі перекладу таких термінологічних словосполучень, наприклад, як: *PC – Personal Computer* (персональний комп'ютер), *e-mail* (електронна пошта), *e-cash* (електронна валюта), *e-data* (електронна інформація), *e-mall* (інтернет магазин), *ROM – Read Only Memory* (постійний запам'ятовуючий пристрій), *RAM – Random Access Memory* (оперативний запам'ятовуючий пристрій), *SIP – Single In-line Package* (корпус з однорядним розташуванням виведень), *SDLC – Synchronous Data Link Control* (синхронне керування передачею даних), *TCP/IP- Transmission Control Protocol/Internet Protocol* (протокол керування передачею даних/протокол мережі Інтернет).

Калькування є виправданим під час перекладу термінологічних словосполучень тоді, коли складові елементи цих словосполучень вже посіли певне місце у термінологічній системі мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів.

У випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще набули широкого вжитку в певній галузі науки чи техніки мовою перекладу і потребують свого тлумачення, використовується експлікація.

Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці [3, с. 185]. Експлікація є надзвичайно продуктивним засобом перекладу комп'ютерних термінів, оскільки бурхливий розвиток сфери інформаційних технологій не дозволяє багатьом термінам своєчасно знайти свої еквіваленти й закріпитися в мові перекладу. За допомогою експлікації перекладаються багатокомпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *VR – virtual reality* (світ, штучно створений за допомогою комп'ютерної техніки); *CLS – Clear Screen* (клавіша, що виконує наказ “очистити екран”); *DEL – delete* (клавіша, що призначається для ліквідації знака); *INS – insert* (клавіша для вставки символу); *AAR – Automatic Alternative Routing* (маршрутизація з автоматичним обходом несправних вузлів); *CDE – Common Desktop Environment* (загальне обчислювальне середовище для настільних систем); *CDDI – Copper Distributed Data Interface* (розподілений інтерфейс передачі даних по кабельних лініях); *DCB – Domain Control Database* (каталог, що містить інформацію про всіх спільно використовуваних ресурсах домена) [3, с. 57].

Труднощі перекладу багатокomпонентних словосполучень часто усуваються за допомогою калькування зі зміною послідовності компонентів словосполучення. Пор.: BIOS (Basic Input/Output System) – базова система вводу-виводу; DMA (Direct Memory Access) – прямий доступ до пам'яті.

Перевагою калькування перед експлікацією є те, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу, отже, реалізується принцип економії мовних засобів. Іноді експлікація діє сумісно з калькуванням, як, наприклад: *EISA (Extended Industry Standard Architecture)* – розширений промисловий стандарт (шинної) архітектури. Лексичні одиниці української мови, так само, як і англійської, набувають нових значень для позначення нових понять і об'єктів.

Еквівалентний переклад – варіант перекладу, коли значення англійського слова повністю відповідає значенню українського слова, наприклад: *agri – agricultural, ass – assistant* тощо.

Відмінна риса аббревіації в комп'ютерних текстах – це скорочення не тільки термінів, але й часто вживаних у розмовному мовленні словосполучень і цілих речень. Тому, можна привести наступні приклади цього способу перекладу: *AAMOF – As A Matter Of Fact (насправді); TTYL – Talk To You Later (пізніше поспілкуємося); ІМНО – In My Humble Opinion (на мою думку); arg – argument (аргумент), tab – tabulation (вкладка); dirname – directory name (ім'я каталогу)* [1, с. 124].

Вибір того чи іншого прийому перекладу залежить від багатьох факторів. Це і характер тексту, що підлягає перекладу, і аудиторія споживача продукції. Необхідність попереднього розкриття аббревіатури або збереження розгорнутого скорочення протягом усього тексту перекладу пов'язані загалом із відсутністю певних реалій у нашому житті або ж просто з відсутністю еквівалентної аббревіатури в українській мові.

Висновки. Основними способами перекладу скорочених лексичних одиниць є транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та еквівалентний переклад. Проведене нами практичне дослідження показало, що найбільш розповсюдженим засобом перекладу аббревіатур, акронімів і скорочень, які ще не ввійшли у вжиток у певній галузі науки чи техніки мовою перекладу і потребують свого тлумачення, є експлікація, тобто повний переклад, у процесі якого не лише розшифровується скорочення, але й дається його пояснення.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають

у розробці завдань та системи вправ, які допоможуть майбутнім перекладачам та вчителям англійської мови подолати труднощі перекладу скорочених лексичних одиниць.

Література

1. Єнікєєва Є. М. Вербоформанти, верботрансформанти та система словотвору (на матеріалі англійської мови) / Є. М. Єнікєєва // Вісник Сумського державного університету. Серія: філологічні науки. – 2005. – № 5 (77). – С. 119–127.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – К. : Політична думка, 1997. – 300 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
4. Медвідь О. М. Комп'ютерний сленг / О. М. Медвідь // Вісник СумДУ. – 2005. – № 6 (78). – С. 50–56.
5. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик / Г. Э. Мирам. – К. : Ника-центр, 2004. – 157 с.
6. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов / М. І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
7. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова : підручник / В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. / за ред. О. Д. Пономарева. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
8. Crystal D. An Encyclopaedic Dictionary of Languages / D Crystal. – 1994. – 436 p.
9. Fischer R. Lexical Change in Present-Day English. A Corpus-Based Study of the Motivation, Institutionalisation, and Productivity of Creative Neologisms / R/ Fisher. – Tübingen, 1995. – 234 p.
10. Garland C. Abbreviations and Acronyms in English Word-Formation / C. Garland. – 1989. – 169 p.

Капніна Г.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.161.2'255.4:821.112.2-343

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КАЗКОВОГО ТВОРУ

(на матеріалі казки Братів Грімм «Вовк і семеро козенят»)

У статті визначено жанрово-стилістичні характеристики народної казки; проаналізовано особливості перекладу казкового твору (на матеріалі казки «Вовк і семеро козенят»); виявлено перекладацькі трансформації, що впливають на полегшене сприйняття твору українським читачем, але віддаляють його від ознайомлення з німецьким епосом.

Ключові слова: казка, переклад, адекватність перекладу, німецька мова.

Капнина Г.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры германской и славянской филологии Донбасского государственного педагогического университета